

Хоменко Л. М.*

ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ В УМОВАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається проблема використання автентичних матеріалів у процесі вивчення іноземної мови. Досліджено змістові аспекти автентичності відеокліпів та критерії їх відбору для використання у навчальному процесі для підвищення інтересу учнів до навчання.

Сучасне життя переконливо доводить, що знання іноземних мов є дуже важливим для людини ХХІ століття. Одним з основних завдань у галузі освіти є формування національної еліти, здатної максимально ефективно взаємодіяти зі світом та спроможної вивести економіку й культуру України на якісно новий рівень. Саме тому знання іноземної мови має надзвичайно важливе значення, оскільки зростає потреба у спілкуванні та співпраці між країнами й народами з різними мовами та культурними традиціями. З розвитком комунікативного підходу до вивчення іноземної мови змінилася не тільки організація процесу навчання, але і його змістова наповненість завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування.

В останні роки проблема використання автентичних матеріалів при вивченні іноземної мови все більше привертає увагу методистів. Методика використання автентичних документів при викладанні французької мови як іноземної з'явилася на початку 70-х років.

Останнім часом проблему досліджували видатні науковці Е.Носонович, Н.Саланович та ін. Теорію мовленнєвої діяльності розвивали І. Зимня, О. Леонтьєв, Т. Рядова та інші послідовники видатного психолога та педагога Л. Виготського. Проблему розвитку комунікативної компетентності в процесі вивчення іноземної мови досліджено в працях Л. Биркун, О. Вишневського, І. Зимньої, Г. Китайгородської, Ю. Пассова, О. Полат, Т. Сірик та інших. Усі ці вчені внесли багато цікавого та нового в теорію і практику, незважаючи на відмінності методологій і технологій навчання. Підхід кожного вченого до реалізації цієї проблеми своєрідний і має право на подальший його розвиток.

На думку М. Ляховіцко, основним засобом навчання іноземної мови є мовне середовище, а всі інші засоби є допоміжними, їх призначення – створення більш-менш яскраво вираженої ілюзії залучення учнів до природного мовного середовища.

Актуальність використання автентичних матеріалів у навчанні полягає в їх функціональності. Під функціональністю ми розуміємо їх орієнтацію на реальне використання, оскільки вони створюють ілюзію прилучення до природного мовного середовища, що, на думку багатьох провідних фахівців в галузі мето-

* Хоменко Л. М.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

дики, є головним фактором в успішному оволодінні іноземною мовою.

Досягнення цієї мети передбачає формування соціокультурної компетенції як складової частини загальної іншомовної комунікативної компетентності учнів засобами іноземної мови для їх підготовки до міжкультурного спілкування в різних сферах життєдіяльності: особистісній, професійній, освітній, публічній. Саме використання автентичних матеріалів, які є не тільки джерелом інформації, але й об'єктом дослідження та інтерпретації, може сприяти формуванню соціокультурної компетенції – однієї зі складових загальної іншомовної комунікативної компетентності.

Комунікативна компетенція – це знання, уміння та навички, необхідні для розуміння чужих і породження власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування. Окремо зазначимо, що, на думку О. Коваленко, компетентність у процесі навчання іноземної мови передбачає: отримання та створення різних типів повідомлень; застосування різних інструментів відповідно до потреб аналізу різних текстів та культурних феноменів; інтегрування лінгвістичних та інтерпретаційних знань і вмінь у різних ситуаціях спілкування; апробування та застосування інтеркультурної функціональної грамотності та відповідних усвідомлених знань [1].

Комунікативна компетентність проявляється в усіх життєвих сферах, а від ступені її сформованості залежить здатність людини адекватно орієнтуватися, поводитися в різних соціальних ситуаціях. Тому головною метою навчання іноземної мови, як зазначається в програмі для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов, є формування в учнів комунікативної компетентності, базою для якої є комунікативні вміння, сформовані на основі мовних знань і навичок [3].

Проте основною суперечністю сучасного етапу можна вважати той факт, що проголошені практичні (комунікативні) цілі навчання, які передбачають оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування, у більшості випадків не реалізуються на практиці, оскільки чинний формально-мовний підхід спрямований, головним чином, на досягнення передкомунікативних результатів навчання (формування мовної і мовленнєвої компетенції учнів – розуміння зразків і вміння будувати висловлювання за аналогією). Але вирішувати реальні завдання спілкування засобами іноземної мови учні не можуть.

Психологи стверджують, що саме використання аудіо- та відеоматеріалів у навчальному процесі значно покращує кінцеві результати і значно більше спонукає учнів до комунікативної діяльності. Беручи до уваги зацікавленість учнів засобами масової інформації, які є для них найбільш видовищними та здатними викликати інтерес і підтримувати увагу досить тривалий час, психологічно обґрунтуємо доцільність використання

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

навчальних аудіо- та відеопосібників. Використовуючи фрагменти відеозаписів та звукових записів, ми спонукаємо до дії зорові та слухові центри людини, які, у свою чергу, впливають на процес засвоєння та запам'ятовування матеріалу. Використання відео- та аудіозаписів застосовуються ще як засіб гармонізації взаємин, мети, намірів, уявлень, думок усіх учасників навчального процесу. Така гармонізація забезпечує зберігання їхнього емоційного сприйняття навчальної дійсності і реагування на цю дійсність, що забезпечує створення оптимального психологічного клімату для навчання і здобуття найкращих результатів. Цей процес отримав в психології назву НЛП (нейролінгвістичне програмування) і був уперше розроблений у 70-х роках ХХ століття американськими дослідниками Р.Бендлером і Дж. Гріндером. Ці вчені-психоаналітики дійшли висновку, що в основі будь-якого процесу навчання має бути емоційний фактор, який або спонукає учнів до засвоєння знань, або виробляє у них стійкий мотив до протистояння. Роль і місце емоційного фактора як необхідного компонента у процесі навчання відображається й у визначенні поняття «цілісне навчання». Основу концепції «цілісного навчання» складають дані нейрофізіологічних та нейропсихологічних досліджень проміжної симетрії півкуль головного мозку.

Організовувати навчально-виховний процес з використанням автентичних матеріалів слід так, щоб учні вільно почували себе в іншомувньому середовищі. Газети, журнали, меню, поетичні твори, пісні, відеофільми, карти, схеми, оголошення, реклама, буклети, етикетки можна використовувати на уроці. Автори Е.Носоновіч і О.Мільруд у своїй роботі «Критерії змістовної автентичності навчального тексту» [2] визначили критерії та параметри автентичних матеріалів. Е.Носоновіч і О.Мільруд вважають, що краще вчити мову на основі автентичних матеріалів, тобто матеріалах, взятих з оригінальних джерел і не призначених для навчальних цілей.

До автентичних матеріалів автори відносять: особисті листи, анекдоти, статті, уривки із щоденників підлітків, рекламу, кулінарні рецепти, казки, інтерв'ю, науково-популярні і країнознавчі тексти. Вони підкреслюють також важливість збереження автентичності жанру і те, що жанрово-композиційна різноманітність дозволяє познайомити учнів із мовними кліше, фразеологією, лексикою, що пов'язана з різними сферами життя і належить до різних стилів.

І тим не менше, авторами особливо підкреслюється, що автентичність навчального матеріалу – відносна властивість, яка залежить від цілого ряду факторів: умов, у яких він застосовується; індивідуальних особливостей учнів; мети викладача.

Ефективною щодо підвищення інтересу до вивчення іноземної мови є робота з відеокліпами. Будучи автентичним джерелом іноземної мови, вони є засобом для активізації навчальної і пізнавальної діяльності на уроці. У процесі роботи

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

з кліпами в учнів включаються в діяльність слуховий та зоровий аналізатори. Також учні в процесі роботи на уроці виділяють головне, аналізують, творчо мислять. За допомогою відеокліпів можна створити в аудиторії атмосферу зовнішнього світу, стимулювати ефективну дискусію. Працюючи з кліпом, учні значно підвищують рівень знань з іноземної мови, покращують вимову, розвивають навички аудіювання, розширюють світогляд. Переглядаючи та прослуховуючи, школярі намагаються зрозуміти те, що відбувається, про що говорять герої мовою музики та рухів. Описуючи і обговорюючи, вони порівнюють світ героїв з оточуючим нас світом.

Використання такої методики сприяє комплексному вивченню лексики, граматики. Учні слухають носіїв мови, пісні, що підвищує активність учнів, концентрує їхню увагу, розвиває швидку реакцію, мовну здогадку, збагачує активний лексичний запас, а відтак удосконалюються комунікативні вміння та навички.

Сьогодні вчителів необхідно зламати стереотип прив'язаності до підручника і широко використовувати свіже джерело актуальних автентичних матеріалів, які допоможуть учням після закінчення школи вміти вільно вести бесіду з іноземцями, знати ідіоми, фразеологізми, крилаті вирази, вірші, пісні й використовувати їх в усному та писемному мовленні.

Сучасні технології дозволяють використовувати записи із зупинками або вибірково; розділення двох каналів (аудіо та відео) і використання стоп-кадру дозволяє проводити дискусію щодо відеозображення. Учні можна запропонувати після перегляду відеоурипка без звукового супроводу спробувати визначити, де відбувається дія та про що йде мова. Виокремлюють дві групи вправ-відеозаписів: відеовідгук, де учні зайняті в різних комунікативних ситуаціях, відеозапис, що використовується для детального обговорення, та відеопроєкт, де відео є засобом для таких учнівських робіт як документальний фільм, рекламний ролик, новини. Технологія використання відеокamera дає гарну мотивацію навчання та спонукає учнів до роботи над удосконаленням комунікативних умінь.

При відборі фрагментів автентичних відеоматеріалів (кліпів) для навчання лексики велике значення має визначення раціонального співвідношення зорової та звукової інформації у фрагментах. Роль та варіанти такого співвідношення завжди привертала увагу дослідників, які займалися проблемами навчального телебачення. Деякі дослідники вважають, що зоровий ряд є основним компонентом відеофонограми (Е.Багіров, С. Равич); інша група дослідників пропонує приділяти більше уваги звуковому ряду, мотивуючи це тим, що «звуковий ряд набуває все більшої поліфонічності відносно зображення та самостійної змістової насиченості, що несе нове трактування зоровому ряду». Крім того, ряд методистів (S.Cirder, R.Sherrington) висловлює думку про необхідність рівноправності двох

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

компонентів (мовлення та зображення) у відеофонограмі, особливо при навчанні іноземної мови.

Мовлення у фрагменті відеоролика, який використовується для навчання лексики, є джерелом іншомовної лінгвістичної та екстралінгвістичної інформації, дає загальну характеристику відеоряду, конкретизує деякі деталі. Як відомо, слово доповнює зображення, підсилює, деталізує його, керує процесом перегляду кліпу. Словесний ряд має всю ту інформацію, яка не може бути відображена зоровим рядом.

Зоровий ряд, що відображає природну ситуацію, показує середовище, обставини дії, є органічно пов'язаним із темою, може формувати в учнів певні додаткові асоціації, допомагає зрозуміти залежність, що існує між мовою, мовленням та ситуацією завдяки безпосередньому чуттєвому сприйняттю. Саме автентичні фрагменти відображають функціонування мовних одиниць в реальних ситуаціях, тобто, відбувається процес «контекстуалізації».

Таким чином, саме синтез слухової і зорової інформації забезпечує лінгвістичну та екстралінгвістичну основу, що є важливою умовою для оволодіння іншомовним мовленням, а співвідношення цих компонентів у відеофонограмі повинно вирішуватись залежно від предмета вивчення, від конкретних завдань навчання. Перевага того чи іншого ряду може зберігатися протягом фрагмента або переходити від звуку до зображення і навпаки.

Екстралінгвістичному компоненту подій відеоматеріалу необхідно приділяти значну увагу, тому що середовище, оточення не можуть бути пасивними, вони органічно пов'язані з темою, сюжетом і мають певну драматичну силу. Крім того, вважається доцільним використовувати такі фрагменти на початковому етапі роботи з відеокліпами. Саме фрагменти, які мають ідентичність зорового та звукового рядів, є матеріалом для вправ, що готують учнів до аудіювання тексту, формують здогадку про значення незнайомих слів за контекстом.

Роботу з кліпами доцільно проводити таким чином.

1. Перегляд кліпу без музики – прокоментувати побачене, зробити припущення, про що пісня.
2. Прослухати кліп з музикою – перевірити варіанти відповідей і виправити неправильні відповіді.
3. Організувати читання тексту пісні – робота з лексикою.
4. Аналіз граматичних конструкцій.
5. Літературний переклад пісні.
6. Написати твір-роздум на тему пісні, або описати почуття, які ця пісня викликає.
7. Написати сценарій кліпу до пісні.

Отже, ми доходимо висновку, що потенціал відеометоду для комунікативного викладання мови очевидний. З усіх доступних засобів він забезпечує найточніше відображення мови в користуванні, тому що вона вживається конкретними

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

мовцями, тісно пов'язана з певною мовною ситуацією, а її комунікативна мета підсилюється цілою низкою візуальних закодованих немовних характеристик (пози, міміка, жести). Це надихає учнів. Адже, як сказав сер Дж. Лаббок, «Не так важливо те, чого слід навчити кожну дитину, а те, щоб кожній дитині дати бажання вчитися».

Головна мета вчителя – захопити учнів вивченням мови; підтримувати інтерес дитини до школи; накопичувати досвід учнів та розширювати їхній світогляд; виховувати в школярів толерантне ставлення до іншої точки зору; зосереджувати увагу на успіхах і перемогах, навіть незначних; працювати на уроках за правилом «Менше вчителя – більше учня».

У наших планах – і надалі відшукувати та аналізувати цікаві форми викладання задля підвищення ефективності вивчення іноземної мови. У майбутньому вчитель, який навчиться підтримувати емоційний стан дитини як важливий фактор успішного навчання, використовувати доцільні, реалістичні та актуальні методики вивчення предмета, розвивати вміння використовувати набуті знання і вміння в житті, зможе втримати інтерес до свого предмета.

Література:

1. Книга для вчителя іноземної мови: довідково-методичне видання/ Упоряд. О. Я. Коваленко, І. П. Кудіна. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 240 с.
2. Носонович Е.В. Критерии содержательной аутентичности учебного текста / Е.В. Носонович, Г.П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1999. – №2. – С. 6–12.
3. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. Іноземні мови 2–12 класи. – К. : Перун, 2005. – 208 с.